

juridisk Bestemmelse. Den moraliske Forpligtelse anerkjender jeg, men hvis den virkelig tillige var en juridisk Ret, i hvilken Forpligtelse har saa Regjeringen og vi ikke gjort os skyldige, idet vi have ladet alle de stete Salg foregaae saaledes, at vi have ladet Gods-eierne tage, hvad de kunde faae, uden at have blandet os deri. Ere vi da nu imidlertid komne til den Overbeviisning, at de have taget mere, end de burde, eller have vi endog blot undersøgt det i nogen Maade? Nei, der er ikke foregaaet nogen Undersøgelse paa nogen Maade om de Priser, for hvilke Fæstegaardene ere blevne solgte. Og selv om nu Godseierne havde tilegnet sig Mere, end de moralisk burde, vilde det saa være berettiget at fastsætte, at nu skulde hiin moraliske Grundvold, hiint Billighedskrav evalueres til en bestemt Pengesum eller en vis Dvotadeel af Fæstegaardens Værdi. Jeg siger, at dette, saaledes som Sagen har udviklet sig, vilde være umuligt at gennemføre retfærdigt. Jeg vilde ganske vist ringeagte den Godseier, der tog hele Værdien og puttede den i sin egen Lomme. Men naar jeg skulde sige, hvormeget han skulde af med, og hvor Grændsen maatte være for den Billighed, som han skulde vise imod Bonden, saa vilde jeg for det Første sige, at det var umuligt under de meget verende Forhold at sætte en saadan fælles Grænse for hele Landet, og dernæst vilde jeg sige, at det overhovedet var umuligt at sætte en bestemt Grænse. Det bedste Beviis for, at dette er umuligt, ligger jo ogsaa netop i Striden, om det skal være $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{5}$, som skal affortes i Gaardens Værdi til Fordeel for Fæstefamilien. Forslagsstilleren i det andet Thing har foreslaaet $\frac{1}{3}$, Indenrigsministeren har derimod forlangt $\frac{1}{4}$. Efter hvilken Beregning er man kommen dertil. Hvor ere de Tal, hvormed den høttærede Indenrigsminister har godtgjort eller forsøgt at godtgjøre, at de Indskrænkninger, der hvilede paa Fæstegodsset, vare at regne, vel ikke til $\frac{1}{3}$, men til $\frac{1}{4}$ af dets Værdi. Naturligviis har han afholdt sig fra en saadan Beregning, fordi den ikke er gjerlig, fordi der savnes enhver Maalestof. — Men der bliver ganske vist en Billighedsfordring tilbage og med Hensyn til den

siger jeg, at den offentlige Mening maa kontrollere, at den ikke overtrædes, og at Standsfællerne stærkt maae kontrollere hinanden; de skulle, de maae ikke tillade, at Enkelte med særindet Lune blive ved at fastholde Fæsteforholdet længere end de Andre eller opkræve Fordringerne. Naturligviis kunne de ikke tvinge saadanne Mænd, men Standsfællerne kunne vise dem, at det er ikke Standens Mening, er ikke det, der billiges af Andre. Men dernæst skulle ogsaa Fæsterne selv værge sig. Er der et stort Fæstestricte, saa er der saubelig nok ogsaa visse Midler, hvorved Fæsterne, sluttende sig stærkt sammen og støttende sig til Andre, kunne bevirke, at Lysten til at bortfæste eller sælge paa ubillige Vilkaar forsvinder. — Men, hvis det nu tilsidst dog ikke hjælper, hvad skal man saa gjøre? Skal man finde sig i, at tilsidst, efterat det allermeste Fæstegods er bortfolgt ad den Vej, som nu er betraadt i saa stort Omfang, saa endnu to eller tre særindede Mennecker beholde deres Fæstegods? Nei, naar vi see, at den stærke Strøm, der nu fører hen imod Fæstegodssets Afløsning, tilsidst standses, og at der ligger et Par haardnakkede Klipper i Strømleiet, der er til Hinder for og ikke føres bort af Strømmen, da skulle vi særlig tage disse Klippers Natur i Betragtning og vælge vore Forholdsregler derefter. Til den Tid skulle vi have en Lov, men ikke før. Man har ved dette Lovforslags Behandling talt om Expropriation. Jeg er aldeles entig med det ærede 7de kongevalgte Medlem (Åsling) i, at der her aldeles ikke foreligger Spørgsmaal om Expropriation (En Stemme: Joh), ja, saa er det ialfald en meget uegentlig Expropriation. Men Spørgsmaalet om en Expropriation kan derimod i Fremtiden komme til at indtræde under den af mig nævnte Eventualitet. Skulde det Tilfælde indtræde, at om en 40 Aar alt Fæstevæsen i Danmark var forsvundet, og at alt Fæstegods var blevet Selveiendom, undtagen maaskee paa et Grevskab, som endnu holdt sig tilbage, ja, saa kunde man expropriere det Grevskab, saa kunde Staten efter en rimelig Beregning og Vurdering købe det og dernæst sælge dets Fæstegods til Eiendom. Der vilde da være Tale om en ligefrem og egentlig